

ÖRTŰZ FÉNYÉNÉL

„Falú és város“

A régi szabadkai újságírotársadalom egyik tagja »sajtó-múzeumot« létesít. Ez lesz Közép-Európa első sajtómúzeuma, amely, ha mód lesz rá, még az idén megnyílik a szabadkai városi múzeum keretében. Sok érdekes dolgot kódtak össze a számára. Kossuth első falragaszától kezdve, amelyben meghírdette, hogy »a sajtó szabaddá lett«, van itt sok érdekes újság és minden más, aminek köze van az újságíráshoz. Minden lapból, amely Szabadkán az utóbbi száz év alatt megjelent (1848—1948), egy-egy példányt őriz a kis múzeum. Nézelődünk a lapok között és kezünkbe akadt egy kis formátumú lap, amelynek hangzatos és mégis szerény címe ez:

FALU ÉS VÁROS

Társadalmi, gazdasági és irodalmi hetilap. Első évfolyam, első száma megjelent Szuboticán 1929 január 20-án. Megjelenik minden vasárnap. Ára 1.50 dinár. Nyolc oldalas volt a lap, amelynek első számából is kitűnik, hogy a FALU ÉS VÁROS a marxista gondolat szolgálatában állott és a háború előtti szabadkai illegális kommunista párt szószólója volt. Így szólt az első szám Bevezetője:

»Új lapot adunk az olvasó kezébe!«

(Új lapot... Tehát a Zsivkovics diktatúra által január 6-án betiltott Szervezett Munkás helyett...)

»A tudomány, a művészet és szociológia eredményei alapján nevelni és tájékoztatni akarjuk a falu és város dolgozóit. Azt szeretnők, ha a szellemi gazdagodás közösségében találkozna a nép két nagy rétege: a munkás és a paraszt, akik leginkább el vannak zárva a tudás kincsétől. A fejlődés, a jövő nagy feladatokat ró a népre, a falura és a városra és ezeket a feladatokat az a tudomány világítja meg legjobban, amely mindentől távol csak egyet keres: az igazságot. Az új lap, amelyet a legjobb remények között bocsátunk útnak, az igazság lapja lesz, azé az igazságé, amely a falu és város dolgozóit összefogja és munkában egyesíti. A szellem kis mécsesét gyújtjuk meg, hogy a mécsvilág mellett a testvérkéz megtalálja a testvérkezet.

Az olvasó szeretetébe ajánljuk a »Falú és Város«-t.»

A lap tulajdonosa és felelős szerkesztője Bisztricski Lajos volt, aki az impresszum szerint Szuboticán, Zapadni vinogradi 2. szám alatt lakott.

Ki volt Bisztricski Lajos? Ez a kérdés érdekelt elsősorban. A mozgalom idősebb tagjai szerint zentai származású cipésmunkás, a mozgalom hű tagja volt... Kevesen emlékeznek a beteg testű, tuberkulotikus sápadt arcú emberre, akinek a neve alatt a legsúlyosabb időben jelent meg egy bátorhangú kommunista lap... Sok minden történt azóta.

Bisztricski nincs az élők sorában. Ki tudja, talán sírját sem jelzi tábla. A sajtó e bátor és harcos munkásának neve azonban mindig élni fog. Az ő neve is ott szerepel a szabadkai sajtó történetében és méltán díszhelyet foglal el.

Lapozzuk át a Falu és Város nyolc számát. A jugoszláv katonai diktatúra közegei végül is észrevették a lapot... S ez a Falu és Város végét jelentette. Mindenestre jellemző az 1929. év első hónapjaira, hogy a hatalmas belügyi apparátus, amely Szubotcián, elsősorban a bunyevác-horvátok zágrábi orientációja ellen irányult, egyáltalán nem vette észre a tiszta marxista szellemben szerkesztett lapot, amit nyilvános nyomdában, a Fischer és Krausz nyomdában állítottak elő.

A bevezető után az acéldiktátorokról rántotta le a leplet a Falu és Város, majd a mondizmusról írt tájékoztató értekezést. A művészetről-osztályművészetéről, a szocializmusról és a parasztságról ír, Engels tételeire hivatkozva. Az ifjúmunkások helyzete Cservenkán — Megnyílik a Munkás segély napközi otthona Szubotcián — Valami büzlik Ausztriában — A munkásbizalmi választások a zágrábi vasúti műhelyben — A belovári »Vibyral« cipőgyárból — Munkásmozgalom és antialkoholizmus — Mindnyájan a munkásbizalmiak választására! — Téli vers Szőnyi Pétertől — A független szakszervezetek bezárása és külföldi hírek cím alatt sok érdekességet hoz a lap első száma. Figyelemre méltó a független szakszervezeteknek a jugoszláv diktatúra által történt bezárásáról írt cikke, amelyben ezeket is írja:

Szombaton, január 12-én megjelent a szuboticei munkás otthonban Pusin komeszár két detektív kíséretében és a főkapitány végzése alapján feloszlottnak jelentette ki a független szakszervezeteket. A helyiségeket lezárták és lepecsételték.

Hétfőn, január hó 14-én délután Pusin komeszár újból megjelent a munkás otthonban megfelelő kísérettel és a reformisták valamint a grafikai munkások lefoglalt adminisztrációját a hatóság visszaadta, a munkáson könyvtárát a reformisták rendelkezésére bocsájtotta. Ezen alkalommal újból kimutatták a szocdemek a foguk fehérlését, mert a független szaktanács és a vasmunkás csoport tulajdonát képező szekrényt, amelyben a nevezett szervezet iratai vannak, erőszakkal magukhoz ragadták. Természetesen, Pusin komeszár nem tudta ezt megakadályozni, mert a szocdemek azt mondták, hogy az övéké. Ezek után a vasmunkások néhány vezető tagja megjelent Turanov politikai kapitánynál és panaszt tett a szocdemek ellen. A kapitány kijelentette, hogy nem volt senkinek joga ahhoz, hogy az említett dolgokat eltulajdonítsa és ha mégis megtörténne, úgy forduljanak az illetők a bírósághoz, mert ő nem lehet bíró.

Általános a munkások között a felháborodás a szocdemek ezen legújabb mahinációjára, különösen Petrovics Lázár kamarai megbízott ellen, akinek kötelessége lett volna megvédeni a függetlenek vagyonát az erőszakos eltulajdonítástól azonban úgylátszik, hogy ő a főinrikus, az egyenlenséget szító főmester. Munkások, ne felejtsetek ezt el a kamarai választások alkalmával. Gy. P.«

E cikk nem szorul magyarázatra...

A Falu és Város felvetette az első szuboticei napközi otthoni létesítésének eszméjét, még pedig mindjárt az első számban és a napközi otthon életre is hívták! A második számban már felhívást intézett a munkás szülőkhöz, hogy gyermekeiket adják be a Munkássegély gyermekotthonába s a munkásnőket, akik tehetik, ingyen vállalják hetenként egy-

szer a gyermekek feletti felügyeletet, mert minden pénzt a gyermekekre akarnak költeni.

»Be a Munkássegélybe!« — adta ki a lap a jelszót és ennek meg is lett a foganatja. A lap 7. száma már közli, hogy a napközi otthon ünnepélyes megnyitása 1929 március 3-án lesz délelőtt 11 órakor a Munkássegély helyiségében, a Sántha szanatórium melletti óvoda épületében. Egyben a lap felkérte a Munkássegély gyűjtőit: Halasi Juliát, Franjó Tonkát, Antun Vukovicst, Djuro Pucárt (ma Bosznia-Hercegovina kormányának elnöke), Gubicsák Pétert, Borsódi Istvánt, Horváth Dezsőt, Fischer Mihály, Milán Varjaskit és Húgó Löwingert, hogy a megnyitás előtt 10 órakor jelenjenek meg.

A nyolcadik, utolsó számában a Falu és Város beszámolt a megnyitó ünnepségről és igen nagy jelentőséget tulajdonított a kis jóléti intézmény megalakításának, majd ezt írta:

»A szuboticei kulturális élet száraz sivatagára vasárnap néhány csöpp eső hullott. Megnyílt az első Napközi Otthon. Tizenöt proletár gyerek kapott benne hajlékot. Nem sok, de kezdetnek biztató. Örülünk rajta. Azt hisszük, ha 15 kis proli erősebben fölverte indul neki a munkásélet kemény harcának — ez is eredmény. De hisszük, lesz több is. És jönnek még nagyobb eredmények is.

Ez a néhány csöpp eső a mi rothadt életünkben jól esett nekünk. És amíg nem jön a vihar, szeretnénk, ha ez a néhány csöppi záporrá sűrűsödnék.

A Napközi Otthon 15 kis proliját a szuboticei munkásság meleg szeretetébe ajánljuk.«

A lap éles támadást intéz a szuboticei villanytelep igazgatósága ellen, miért éhbérért 14—16 órát dolgoztat, naponta a munkásokkal.

»Barbusse amnesztiát kért a romániai politikai foglyoknak. — Marxizmus és művészet. — Krokodilkönyvek cím alatt Topolya község vezetősége ellen ír és ezt mondja:

— Nem alamizsnára van a munkásnak szüksége. Neki joga van élni éppúgy, mint a jómodú polgároknak. Gondoskodjon a község munkáról, ha pedig nem tud munkát adni, akkor adjon emberhez illő munkanélküli segélyt a munkanélkülieknek!

»Munkabérek és a gazdasági helyzet« című vezércikkben a 3. számban kimutatja a lap, hogy a földmunkás napszámja, miután egy évben csak öt hónapot dolgozhat, átlag 5—8 dinár. »Hogy ebből a keresetből hogyan lehet megélnie egy családnak, arra csak a földmunkás tudna igazán válaszolni. A földmunkás előtt a munkanélküli segély ismeretlen fogalom. Ezekkel a tömegekkel sem a községek, sem az állam nem törődik. Teljesen ki van szolgáltatva a gazdák és a földesurak önkényének.«

»Így festenek az állapotok nálunk. Tetejében mindezeknek a tarthatatlan állapotoknak, az osztálytudatos munkások szakszervezetei fel vannak oszlatva, amelyek eddig védték a dolgozó proletárok érdekeit, segítették, támogatták őket ezen nehéz rendkívüli időkben. A szocdemek pedig meglegedetten dörzsölik a kezüket, farizeus pofát vágva, nyugodtan emésztenek a jó állásokban.

A nő, mint munkás, mint anya és mint nő címen érdekes cikksorozatot indított a lap, amelyben többek között kimutatta, hogy »a proletár gyerekek nem egészen ötven százaléka éri csak el a 15. életévét.«

A krízisről is vezércikkben írt a Falu és Város, megállapítva kövér betűkkel, hogy »nem tud segíteni a tőke, hiába koncentrálják, mint ilyenkor lenni szokott, fejét vesztí. Ismét a legsilányabb öngyilkos eszközök-

höz fordul: a bérleszállításhoz, a munkaidő felemeléséhez. A bérleszállítás a piac vásárló erejét rontja, a csődök szaporodni fognak, a munkaidő felemelése a munkanélküliséget növeli.»

Béres Imre »a noviszádi munkásság egyik legjobb harcosától« búcsúznak a noviszádi osztályöntudatos földmunkások. Béres műtét után életét vesztette és 1929 január 26-án volt a temetése. A noviszádi osztályöntudatos munkásság kegyelettel fogja megőrizni Béres Imre emléket — írja a közlemény.

Lehetetlen egy cikk keretében megírni mindazt, amit e bátorhangú újság írt. Csak ízelítőt adtunk annak bizonyítására, hogy a háború előtti mozgalom lapjai nem ismerték a megalkuvást. A Párt ugyan törvényen kívül volt helyezve, de élt és harcolt. Bátran és szemtől szembe!

A hatalom a nagybirtokosok kezében volt, különösen ezen a vidéken. Nagybirtokos volt a vidék »Gyuszija« is. A Falu és Város február 27. száma »Mikor a nagyságos úr mulat« címen ezt írja róla:

»Munkanélküli ödöngéseim közben betértem egyik vendéglőbe (Topolyán), hol szólt a tamburazene, mulatott a Gyuszi nagyságos úr, több száz lánc föld boldog tulajdonosa. A zenészek mind szegény nyomorgó proletár családapák, szinte sóhajokkal csalva ki az érzékeny húrokból, hogy legyen kenyér és meleg szoba... A nagyságos úr vad, szilaj s undorító. Vérlázító tréfára ragadtatja el magát, nem is tréfára, hanem minden szegényt rettenetesen megalázó brutalitásra. Elkiálltja magát: Antus! Tátsd el a szádat, hadd köpjek bele, minden köpésért száz dinárt adok és a szegény proletár zenész a kenyérért — óh, borzalom — eltátotta a száját és a nagyságos úr abba köpködött, majd egy másik zenésznek a sapkájába vizelt, amit az túrt, hogy legyen kenyere családjának... Az undortól és gyűlölettől szinte támoilyogva mentem ki a szabad levegőre, hol nem láttam tovább munkástevéreim megcsúfolását...«

A Falu és Város megírta az igazat. Csak az igazat írta meg. Ezért tiltotta be a diktatúra a nyolcadik száma után...

Igénytelen kis múzeum ez a sajtómúzeum, amelyből könyvekre menő adattár van. Egyszer majd valaki feldolgozza s a mai nemzedék majd akkor láthatja, hogyan küzdöttek a felszabadulás előtt a Párt alkotó elemei, kik voltak azok és milyen is volt az élet akkor, amikor Európában 10 millió munkanélküli élt...

DÉNES JÓZSEF